

Modele și reguli de evaluare în contabilitatea internațională

■

Niculae Feleagă

Profesor universitar doctor

Liliana Feleagă

Profesor universitar doctor

Academia de Studii Economice București

Abstract. *The accounting procedures cannot be analyzed without a previous evaluation. Value is in general a very subjective issue, usually the result of a monetary evaluation made to a specific asset, group of assets or entities, or to some rendered services.*

Within the economic sciences, value comes from its very own deep history. In accounting, the concept of value had a late and fragile start. The term of value must not be misinterpreted as being the same thing with cost, even though value is frequently measured through costs.

At the origin of the international accounting standards lays the framework for preparing, presenting and disclosing the financial statements.

The framework stays as a reference matrix, as a standard of standards, as a constitution of financial accounting. According to the international framework, the financial statements use different evaluation basis: the historical cost, the current cost, the realisable (settlement) value, the present value (the present value of cash flows). Choosing the evaluation basis and the capital maintenance concept will eventually determine the accounting evaluation model used in preparing the financial statements of a company.

The multitude of accounting evaluation models differentiate themselves one from another through various relevance and reliable degrees of accounting information and therefore, accountants (the preparers of financial statements) must try to equilibrate these two main qualitative characteristics of financial information.

Key words: current costs; fair value accounting; efficient market hypothesis; realisable (settlement) value; present value.

■

1. Introducere

Contabilitatea financiară se fundamentează pe o serie de postulate și principii contabile, printre care și postulatul unității monetare. Acest postulat afirmă că unitatea monetară este mijlocul cel mai eficace prin care se pot prezenta utilizatorilor variațiile capitalului și schimburile de bunuri și servicii. El se bazează pe caracteristicile unității monetare: relevanță, simplitate, disponibilitate, inteligibilitate și utilitate. Aplicarea lui depinde de obiectivul fundamental al contabilității financiare conform căruia informațiile contabile sunt utile pentru comunicarea informațiilor economice și pentru luarea deciziilor economice raționale.

Încărcătura conceptuală a acestui postulat ar părea banală pentru majoritatea specialiștilor români dacă nu am avea în vedere faptul că, în viitor, sub incidența aplicării sale, vor trebui să fie cuprinse și elemente care nu sunt sau sunt greu cuantificabile: competența salariaților întreprinderii, capacitatea managerială a conducătorilor acesteia, capacitatea creativă a unei echipe de cercetare, climatul social (calitatea relațiilor dintre salariați), relațiile cu puterea publică, calitatea mediului în care întreprinderea își desfășoară activitatea.

La nivelul cercetărilor experimentale și universitare sunt impuse tot mai mult subiecte legate de contabilitatea

resurselor umane și de contabilitatea mediului, aspecte ce atrag după sine modificări în structura ofertei de informații contabile.

Apelul la cuantificarea monetară a acestor prezente și viitoare câmpuri de observare ale contabilității, ca și a fenomenelor și operațiilor tradiționale, nu este lipsit de inconveniente, pentru că moneda nu este numai un mijloc de schimb, ea exprimă și o putere de cumpărare generală, dată de cantitatea de bunuri și de servicii care poate fi procurată la un moment dat. Or, este știut că puterea de cumpărare generală a monedei depinde de condițiile economice, financiare și sociale ale unei țări. Ce ar reprezenta atunci activul bilanțier în care se adună lei din 1997 (să presupunem, data achiziționării unor mijloace fixe) cu lei din 2005 (anul de cumpărare a unui stoc de materii prime încă neconsumate) și cu lei din 2006 (creanțele față de clienți neîncasate încă)?

Pentru anumite perioade de timp, în țările dezvoltate, s-a formulat și ipoteza unei unități monetare stabile, în calitate de postulat distinct. Argumentele prezentate în favoarea acestei ipoteze, acolo unde ea se verifică, sunt date de faptul că efectele variațiilor de prețuri nu sunt semnificative și că prezentarea de date retratate, pentru a ține cont de inflație, nu este ușor înțeleasă de utilizatori. Totuși, realitatea economiei românești, în perioada 1990-2000, impunea astfel de retratări.

La modul general, utilizarea monedei comportă trei limite importante: moneda nu reprezintă o măsură stabilă în timp, așa cum ar fi, de exemplu, metrul; unele fapte sau evenimente sunt foarte greu cuantificabile prin intermediul acestui etalon; în situația în care întreprinderile realizează tranzacții cu străinătatea, știut fiind că valoare relativă a monedelor variază, în unele cazuri, de la o țară la alta, aceasta ridică problema prelucrării contabile a operațiilor și elementelor patrimoniale, exprimate în monede străine.

Se deduce că moneda variază atât în timp (contabilizarea evoluției nivelului general al prețurilor), cât și în spațiu (contabilizarea operațiilor și evenimentelor exprimate în monede străine).

Un specialist contabil își poate pune o serie de întrebări absolut normale: Trebuie să se țină cont de fluctuațiile unității monetare? Trebuie să se țină cont de scadența unei creanțe sau unei datorii, pentru a le înscrie în bilanț?

Se știe că puterea de cumpărare a oricărei monede poate să evolueze în cursul timpului. Pentru un american, a primi, de exemplu, un dolar la o dată viitoare nu este echivalent cu a primi același dolar astăzi, chiar în ipoteza unei monede perfect stabile.

În virtutea principiului nominalismului monetar: fluctuațiile de valoare ale etalonului monetar (inflația sau deflația) sunt ignorate; creanțele și datoriile sunt înscrise în bilanț la valoarea lor nominală, și nu la valoarea actuală.

Spre deosebire de valoarea de înlocuire, care este orientată către viitor, modul de evaluare bazat pe

nominalismul monetar este orientat către trecut. Totuși, simplificarea pe care o aduce nominalismul monetar este recomandată în perioade de stabilitate a prețurilor pentru că ea este obiectivă și incontestabilă.

În zilele noastre, însă, este evident că valoarea monedei rezultă din puterea sa de cumpărare, deci, că ea variază în cursul timpului. Marile creșteri de prețuri cu care se confruntă cele mai multe economii, chiar dacă nu continuu, fac din nominalism o ipoteză absurdă și periculoasă. Deoarece creșterea de prețuri poate să antreneze o creștere iluzorie a rezultatului, de unde o exagerare a impozitului pe profit și distribuirea de beneficii fictive.

Contabilitatea poată să vină cu câteva atenuări ale inconvenientelor nominalismului: reevaluarea bilanțului; ținerea unei contabilități în volum (cantitative) etc.

2. Fundamente referitoare la evaluare

Despre trinomialul valoare, preț și cost

Sub aspect etimologic și istoric, termenul de valoare induce o anumită stare de ambiguitate: pe de o parte, o utilizare a cuvântului își găsește aplicație în contextul unei persoane, pentru meritele și calitățile sale, iar, pe de altă parte, utilizarea vizează un obiect, pentru modul său de folosință.

Plecând de la semnificația sa economică, termenul de valoare a căpătat o arie de răspândire din ce în ce mai mare în sfera contabilității, prin realizarea funcțiilor sale.

Având în vedere o analiză pe bază de modele (Boussard, 1997), contabilitatea îndeplinește trei roluri. Primul dintre ele este unul de natură operațională sau administrativă (rolul de probă a tranzacțiilor și altor evenimente, de urmărire a trezoreriei sau a conturilor clienți etc.). Un alt rol corespunde, la modul general, ținerii conturilor și se limitează la înregistrarea operațiilor efectiv realizate, la prețul lor real. Spre deosebire de primul rol, următoarele două corespund unui rol strategic, regăsit în procesele de luare a deciziilor și de măsurare a performanțelor, și unui rol politic, situat pe linia raporturilor sociale între actorii economici, clarificate prin studiul teoriei agenției.

Să nu uităm că, poate în contextul primului rol, poate și în cel de-al doilea, menirea contabilității financiare este legată de întocmirea, prezentarea și publicarea de situații financiare, produse contabile care conferă întreprinderii puse sub observare o imagine fidelă, iar contabilității de relevanță, atributul cel mai important, în conformitate cu prevederile unui cadru contabil conceptual.

Aducând în discuție problema valorii în contabilitate, nu putem să nu relevăm legătura organică între preț și valoare, plecând de la premisa că prețul constat cu ocazia unei tranzacții, pe o piață, este expresia unei valori, sau invers, că valoarea unui bun constituie baza prețului său.

Costul este sacrificiul măsurat prin prețul necesar pentru a achiziționa, a produce sau a menține bunuri sau

servicii. Prețurile plătite pentru materiale, manoperă, cheltuieli indirecte de producție, în fabricarea de bunuri, sunt costuri. Termenii de prețuri sunt, dintr-o perspectivă contabilă, mai preciși și mai fiabili, căpătând de aici un anumit grad de neutralitate.

Valoarea în contextul dihotomiei bilanț-cont de profit și pierdere

Obiectivele contabilității transpuse în trinomul de roluri analizat anterior sunt relevate de determinarea unui rezultat, implicit a performanței sau a îmbogățirii.

A ajunge aici înseamnă a face distincția între cheltuieli și active, pe de o parte, între venituri și datorii, pe de altă parte.

În contextul unei plăți, specialistul contabil trebuie să își pună întrebarea: ea corespunde unui activ (conservarea valorii) sau unei cheltuieli (consumarea unei resurse, în sensul anglo-saxon al traducerii termenului de resources, sau unei valori)? Răspunsul la această întrebare nu este arbitrarea unui conflict preț-valoare, prețul putând fi cunoscut cu exactitate și dincolo de orice comentariu.

Recunoașterea unui activ sau a unei datorii (Simon, 2000) a fost multă vreme sub conul de lumină al specialistului contabil. Exemplele cele mai tipice sunt cele referitoare la cheltuielile de cercetare-dezvoltare, la mărci, la fondul comercial sau la provizioanele pentru riscuri și cheltuieli.

Între principalele sisteme contabile din spațiul european apar, în cele mai dese cazuri, diferențe care nu provin, forțamente, din divergențele referitoare la conceptele de valoare cu care operează. Dimpotrivă, divergențele își găsesc originea în acțiunea factorilor culturali, sociali și juridici.

Țările Europei continentale sunt țări de drept scris, legal sau contractual, drept asupra unui bun care figurează în bilanț. În țările anglo-saxone sunt prevalente abordările practice, în acord cu dreptul cutumiar. Aceasta face ca, în unele cazuri, dreptul de utilizare să fie dominant și deci prevalent dreptului de proprietate. De asemenea, (cvasi)imposibilitatea de măsurare a unor active necorporale conduce la concluzia că ele nu pot face obiectul bilanțului.

Timpul pare să fie singurul fenomen continuu pe care omul nu are posibilitatea să-l captureze. Cât ar părea de paradoxal, omul-contabil se străduiește să realizeze „imposibilul”. Situațiile financiare sunt prezentate anual, în unele cazuri chiar semestrial și trimestrial, fapt ce obligă la controlul valorilor înscrise în contabilitate. Asistăm la aplicarea postulatului independenței exercițiilor (cut-off).

Operațiile de inventar constau în compararea valorilor inițiale de înregistrare (sub formă de costuri și prețuri, sau valori amonte) cu valori externe, de realizare (sau valori aval).

Această dicotomie a valorilor ne conduce la o serie de întrebări:

Valoarea externă, de obicei în calitatea ei de valoare de piață, poate sau nu să fie aplicată la toate elementele bilanțiere de activ și de datorii?

Care este sfera de cuprindere a elementelor pe care întreprinderea are intenția să le confrunte pe piață, față de cele pe care ea are intenția să le conserve până la sfârșitul vieții?

Natura câștigurilor potențiale (creșterea valorii externe a unui activ sau scăderea valorii externe a unei datorii) este similară sau nu cu cea a elementelor efectiv realizate și concretizate printr-o tranzacție?

Cât de mare este creditul pe care îl acordăm perpetuării principiului prudenței, știind că vocația lui spre disimetria informațională poate conduce la fenomene nocive de cosmetizare a imaginilor despre averea și performanțele întreprinderii, ceea ce reprezintă un atac poate neloial la relevanța informațiilor contabile?

Despre binomul valoare-cost

Imaginea fidelă este principiul federator al contabilității, în țările europene. Obținerea ei conferă utilitate informațiilor furnizate prin contabilitate în procesul de fundamentare a deciziilor de către diverși utilizatori și, în special, de către finanțatori (investitori, creditori bancari) și manageri.

În teoria clasică a economiei, au fost cercetate legile echilibrului economic, centrate pe concepția despre relația valoare-cost. Dacă se analizează definiția lui Smith (1991) despre valoare, se constată dublul ei înțeles. Uneori, ea exprimă utilitatea unui anume obiect, alteori ea reprezintă facultatea pe care o conferă posesia acestui bun, de a permite cumpărarea altor bunuri. Primul sens conduce la „valoarea de întrebuințare”, celălalt, la „valoarea de schimb”. „Bunurile care au cea mai mare valoare de întrebuințare au, adesea, o nesemnificativă valoare de schimb”, afirma Smith. Din punctul lui de vedere, în valoarea de întrebuințare este vorba despre de o utilitate abstractă, care vizează oamenii, în general, și nu o anume persoană. Cât privește valoarea de schimb, aceasta este o valoare în mod normal determinată printr-un cost de producție stabil și definită în contextul unei piețe stabile.

Binomul valoare-cost are sensuri diferite, atunci când analiza este realizată din perspectiva contabilității. Termenii de „contabil” și de „contabilitate” sunt proiectați în două planuri semantice. În mod uzual, ei corespund unei funcții (contabilul este cel care ține conturile). Dar ei se referă și la o relație (a fi contabil pentru ceva anume este echivalent cu a fi responsabil sau a da socoteală de ceva). Am putea gândi că celor două planuri semantice ale termenilor de contabil și de contabilitate le corespund sensurile date valorii.

În binomul valoare-cost referința de bază este costul sau piața amonte. Confruntarea lui cu valoarea de piață apare ca un proces ce ține cont de normele de conduită și de obligațiile profesionale din contabilitate. Consecințele acestei confruntări și acestei abordări sunt diferite de la țară la țară. În Statele Unite, de exemplu, standardele FASx sunt adresate societăților cotate, care au ca principal obiectiv o informare fidelă (fair presentation) a investitorilor. Principiul prudenței nu apare decât ca un ingredient al fiabilității, deci o caracteristică a informațiilor, de rang secundar, deși prudența își găsește, totuși, locul ei într-o lume a incertitudinilor în afaceri. Binomul valoare-cost devine o comparație a valorii-cost cu valoarea de piață. Comparația se integrează în regula de prudență „a celei mai mici valori dintre cost și valoarea de piață” (lower of cost or market). Influența pieței nu se pune în același mod pentru diferitele elemente de activ și de datorii. Este cazul, de exemplu, al imobilizărilor care, prin definiție, sunt mai degrabă destinate menținerii în timp și utilizării decât cesiunii pe o piață. În cazul lor, valoarea de piață nu este un element fundamental și, ca atare, devine puțin operațională. Pe un alt plan de reflecție, pentru elementele necurente din bilanț (imobilizări), valoarea de întrebuintare devine un înlocuitor al valorii de piață.

O problemă distinctă a bazelor de evaluare, la ieșire, este dată de implicațiile aduse de caracterul neidentificabil (confundabil, fungibil) al activelor. Această caracteristică apare, cu predilecție, la stocuri și la titluri.

Caracterul confundabil al acestor active ridică probleme la valorile de ieșire sau de cesiune, cunoscut fiind faptul că diferitele bunuri au avut date diferite la intrare și, de aici, costuri inegale. A devenit o concluzie banală să constatăm că alegerea unei convenții de evaluare, în cazul activelor confundabile (primul intrat-primul ieșit: FIFO; costul mediu ponderat: CMP sau ultimul intrat-primul ieșit: LIFO) aduce după sine influențe, uneori semnificative, asupra rezultatului și capitalurilor proprii. În condiții de creștere a prețurilor, fenomen aproape normal în orice economie, metoda FIFO conduce la întocmirea și prezentarea unui bilanț mai credibil și mai relevant (stocurile finale apar la costurile cele mai recente) și a unui cont de profit și pierdere mai puțin credibil și mai puțin relevant (consumurile sunt înregistrate la costuri decalate față de venituri). În același context, efectele aplicării metodei LIFO sunt diametral opuse: un cont de profit și pierdere mai fiabil și mai relevant, un bilanț contabil mai puțin fiabil și mai puțin relevant. Se deduce că alegerea unei metode sau alta de evaluare ține cont de obiectivele pe care le formulăm și de o ierarhie a valorilor acordate.

Caracterul confundabil al unor active poate să fie absolut (cazul privind două bunuri total identice și care se pot substitui unul pe celălalt) sau relativ (cazul privind două bunuri diferite, care îndeplinesc aceeași funcție).

3. Contabilitatea în costuri istorice, modalitate de aplicare a principiului nominalismului monetar

Cunoscut sub apelativul de principiul costului de origine, principiul costurilor istorice constă în a conserva, la nivelul structurilor bilanțiere, valorile de intrare care sunt valori istorice. Aceste valori sunt corectate, dacă este cazul, cu suma amortizărilor sau provizioanelor pentru depreciere. Bazat pe ipoteza (principiul) unității monetare stabile, principiul costurilor istorice constă în respectarea valorii nominale a monedei fără a se ține cont de variațiile puterii sale de cumpărare. Deși nu este prevăzut explicit în reglementările naționale, acest principiu acționează și în contabilitatea românească.

Determinarea bazei de măsurare, utilizată pentru constatarea diferitelor elemente patrimoniale în situațiile financiare, a reprezentat una dintre problemele cele mai dificile ale contabilității. În practica și în teoria contabilă au fost acreditate mai multe baze de măsurare: costul istoric, costul de înlocuire, valoarea netă de realizare, valoarea economică și, mai nou, valoarea justă. Întrebarea care se pune este care dintre aceste baze ar trebui să fie utilizate de către contabili? Producătorii și utilizatorii de situații financiare au apreciat că, în măsurarea și prezentarea informației contabile, cel mai util ar fi costul istoric. Acest cost prezintă un mare avantaj față de toate celelalte baze, avantaj dat de fiabilitatea (credibilitatea) sa. Pentru a ilustra avantajul utilizării costului istoric ar trebui să analizăm dificultățile ridicate de oricare altă bază. Să luăm, de exemplu, valoarea netă de realizare. Ea reprezintă diferența între încasările viitoare din vânzarea unui bun (dacă acesta ar fi supus operației de vânzare) și cheltuielile presupuse de vânzare. Altfel spus, această valoare ar fi dată de suma netă primită la vânzarea unui activ. În mod evident, determinarea valorii nete de realizare ar fi dificil de realizat atât timp cât nu s-a procedat la vânzarea bunului. Fiecare dintre membrii serviciului de contabilitate și fiecare manager ar avea punctul său de vedere, în această determinare. Pe de altă parte, în ce ritm ne propunem să actualizăm acest preț de vânzare? Pe parcursul unui exercițiu, o societate poate să dorească să calculeze beneficiul de mai multe ori. Unele bunuri pot rămâne în patrimoniul acesteia mai mulți ani. De fiecare dată când societatea trebuie să calculeze beneficiul, ea se găsește în situația de a atribui un preț de vânzare fiecărui element de activ, cu tot cortegiul de aspecte subiective care decurg de aici.

Costul istoric este definit și verificabil. Odată stabilit, el rămâne fix atât timp cât bunul rămâne în posesia întreprinderii. Pentru a se putea baza pe informațiile furnizate de producători, utilizatorii interni și externi trebuie să se asigure că informația este exactă și fundamentată pe fapte. Or, tocmai utilizarea costului istoric, ca bază de măsurare, permite producătorilor să furnizeze, în situațiile financiare, informații obiective și verificabile.

Desigur că determinarea costului istoric nu este lipsită de dificultăți. Din experiența acestor ani de reformă contabilă, s-au putut constata greutățile întâmpinate în calcularea unui cost de achiziție și, cu atât mai mult, al unui cost de producție.

Bilanțul cuprinde activele, datoriile și capitalurile proprii ale unei întreprinderi. Uzanța contabililor este de a gândi costul numai în relație cu activele. Totuși, dacă se înlocuiește termenul de cost prin cel de valoare de schimb, se poate constata că el poate fi aplicat la fel de bine și în cazul datoriilor. Unele datorii, precum furnizorii sau efectele de plătit, au ca proveniență schimburile efectuate de întreprindere pentru a obține diverse active cărora li s-a asociat o anumită valoare. Determinată prin operația de schimb, această valoare constituie costul datoriei.

În perioade de inflație și de deflație, înregistrarea și prezentarea activelor și datoriilor la costuri istorice sunt supuse unor virulente critici, mai ales atunci când variațiile prețurilor sunt foarte mari.

În perioade de echilibru economic și financiar, ținând cont că postulatul continuității activității indică faptul că întreprinderile își desfășoară activitatea pe un orizont mare, valoarea de piață a activelor și datoriilor, în opinia unor autori, este puțin relevantă, deoarece aceste elemente sunt utilizate în cursul normal al afacerilor.

Dacă acceptăm că un cost este efortul consimțit pentru obținerea unui venit și dacă ne plasăm în optica independenței exercițiilor, achiziționarea unui activ fix este o tranzacție care are consecințe asupra mai multor exerciții. Altfel spus, va fi vorba despre un efort consimțit asupra mai multor exerciții. Urmând aceeași optică a independenței exercițiilor, fiecărui exercițiu îi vor fi acordate veniturile aferente; aceste venituri trebuie să absoarbă partea din eforturile consimțite pentru a realiza un rezultat. Or, măsura acestor eforturi este, de obicei, costul, și nu valoarea de piață.

Este ușor de înțeles că, pentru utilizatorii externi ai situațiilor financiare, costul oferă calități de necontestat, precum cele de fiabilitate, prudență, continuitate, verificabilitate și precizie.

Cu toate avantajele sale, aplicarea costurilor istorice conduce, totuși, la o serie de deformații în situațiile financiare, în condiții de inflație și de hiperinflație. Astfel, pot fi remarcate:

- **în bilanț:** subevaluări ale imobilizărilor; subevaluări ale stocurilor; distorsionarea situației nete (în general, subevaluată, mărirea subevaluării fiind parțial anihilată de datoriile neindexate);
- **în contul de profit și pierdere:** subevaluarea costului materialelor ca urmare a subevaluării stocurilor; subevaluarea cheltuielilor privind amortizarea ca urmare a subevaluării imobilizărilor; supraestimarea cheltuielilor financiare, datorită câștigului asupra datoriilor (de exemplu, o rată a

dobânzii de 20%, la o rată a inflației de 8%, nu reprezintă decât $20\% - 8\% = 12\%$ dobândă reală, în cazul unui împrumut neindexat); creșterea impozitului pe profit, ca urmare a supraevaluării rezultatelor (la rândul lor determinate de cheltuieli subevaluate: consumuri de materiale, cheltuieli privind amortizările etc.).

4. Contabilitatea în valoare justă, formă a contabilităților în valoare de piață

Către sfârșitul anului 2000, a apărut termenii de „contabilitate în valoare de piață” sau „contabilitate în valoare justă”.

Avantajele și calitățile atribuite valorii juste

Plecând de la analiza punctelor de vedere ale unor autori, Casta și Colasse (2001) se întreabă dacă valoarea justă asigură o mai mare obiectivitate și o mai mare neutralitate. De asemenea, ei sintetizează raportul dintre valoarea justă și performanțele întreprinderii, precum și raportul între acest model de evaluare și controlul conducătorilor de către acționari (problema guvernantei întreprinderii).

Obiectivitate și neutralitate în modelele contabile de evaluare

Modelul tradițional de evaluare, cel al costurilor istorice, dublat de aplicarea principiului prudenței este, astăzi, aspru criticat pentru estimările sale aproximative și, deci, subiective, mai ales când este vorba despre deprecierea de active. Criticile îi sunt adresate și pentru dependența estimărilor de intențiile influențate de diferitele niveluri de interes ale responsabililor de conturi. Autorii criticilor susțin în contrapondere virtuțile valorii juste, care conduc la mai multă obiectivitate și la mai multă neutralitate, deoarece un atare model contabil de evaluare ar fi ferit de influențele și oportunismul prezent la unii responsabili de conturi. Ceea ce ar reprezenta o formă de protecție împotriva tendințelor de cosmetizare a imaginilor redate prin situațiile financiare. Bernheim (2001) ne atrage atenția că aplicarea valorii juste nu elimină prezența intențiilor în contabilitate. El precizează că intenția responsabilului de conturi nu se manifestă numai în materie de evaluare, ci ea se exprimă și în materie de calificare a operațiilor: „o întreprindere care efectuează operații de comerț – care cumpără imobilizări pentru a le vinde – poate să fie determinată, în respect față de obiectul său social și de activitățile sale curente, să cumpere imobile pentru a le da în locație. De asemenea, în cursul vieții, ea ar putea, mai degrabă, decide să cumpere imobilul sediului social, decât să-l ia în locație.” De aici, calificarea deliberată a unei operații nu este fără influență asupra tratamentului contabil și asupra evaluării ulterioare a activelor vizate care, de asemenea, devin indirect intenționale. În concluzie,

se deduce că aplicarea valorii juste nu poate să confere o soluție infailibilă, din punct de vedere al obiectivității și neutralității.

Estimarea performanțelor întreprinderii și modelul evaluării în valoare justă

Aplicarea valorii juste în contabilitate pare să permită elaborarea de situații financiare care să confere terților o mai bună informare referitoare la performanțele prezente și viitoare ale întreprinderii și, deci, posibilitatea de fundamentare a deciziilor lor. O atare afirmație te obligă să-ți pui întrebarea asupra raportului între rezultatele contabile, în sensul larg al acestui termen, și valoarea bursieră a întreprinderii.

Pe fondul creșterii exponențiale a piețelor financiare, Desmoulières și Levasseur (2001) își pun următoarea întrebare: recunoașterea bilanțurilor și rezultatelor trecute este susceptibilă să genereze informații asupra evoluției rezultatelor viitoare? În acest sens se examinează legătura directă între rezultatul contabil și cursul bursier și se acordă o atenție specială evaluărilor contabile. Modelul Edwards-Bell-Ohlson furnizează un cadru de reflecție adecvat, în măsura în care valoarea unei firme depinde de valoarea sa contabilă și de rezultatele anormale actualizate. De aici, o întrebare subzistă: de ce unele firme se negociază la prețuri superioare (sau inferioare) valorii contabile?

În pofida criticilor formulate, informarea financiară constituie ansamblul de informații cel mai bogat pus la dispoziția investitorilor. Dezvoltările teoriei financiare au facilitat propunerea unui cadru care să permită analiza importanței aportului său la piață. Cercetarea academică a fost dinamizată de două contribuții majore în contabilitate: ipoteza piețelor eficiente și modelul de echilibru al activelor financiare (Capital Asset Pricing Model: CAPM). Prin furnizarea unui model de evaluare a randamentelor, unii cercetători au putut măsura reacțiile cursurilor și pune în evidență randamentele anormale, cu ocazia diverselor anunțuri.

Modelul Feltham-Ohlson, dezvoltat de Dessertine (2001), poate fi considerat un fel de împlinire a cercetării implicațiilor evaluării în valori juste asupra estimării performanțelor. Prin el, valoarea acțiunii depinde de valoarea capitalurilor proprii, de un multiplu al profiturilor anormale din exploatare, de o ajustare solicitată de aplicarea principiului prudenței și de efectul altor informații. Validarea modelului se realizează printr-o serie de studii, arătându-se interesul pentru situațiile financiare tradiționale. Ceea ce nu reprezintă o judecare apriori a interesului și superiorității eventuale a situațiilor financiare evaluate, integral sau parțial, în valoare justă.

Controlul managerilor de către acționari

Dacă situațiile financiare în valoare justă facilitează un control mai bun al managerilor, ele orientează mai eficient deciziile în sensul intereselor investitorilor.

Determinarea indicatorilor de control privind managerii, bazați pe valoarea acționarială, precum valoarea adăugată economică (Economic Value Added: EVA) sau valoarea adăugată de piață (Market Value Added: MVA), implică evaluarea resurselor întreprinderii în valoare justă (Jeanjean, 2001).

Situațiile financiare în valoare justă permit să se distingă mai bine ceea ce, în valoarea acționarială globală, provine, pe de o parte, din capacitatea întreprinderii de a obține din activele sale un randament superior față de așteptările pieței și, pe de altă parte, din simpla deținere a acestor bunuri.

Bernheim și Escaffre (1999) realizează o analiză a avantajelor și criticilor aduse valorii juste.

În privința calităților, cei doi autori se opresc la următoarele:

a) Previzibilitatea

Valoarea justă posedă calitatea de a permite să se prevadă cel mai bine fluxurile de trezorerie viitoare, deoarece ea este bazată pe estimarea acestora. Un atare model de evaluare privilegiază obiectivele investitorilor, în contextul comunicării informațiilor contabile. Aplicarea valorii juste, la integralitatea posturilor, aduce situațiilor financiare mai multă claritate decât dacă ele ar utiliza această convenție numai pentru instrumentele financiare.

b) Coerența cu o gestiune activă a riscurilor financiare

În cele mai dese cazuri, întreprinderile își gestionează riscurile lor de rată, de preț, chiar și pe acelea care se referă la instrumentele nevandabile, precum swaps. O astfel de gestiune se efectuează mai bine prin referință la ratele și valorile actuale. Apelul la costurile istorice, în gestiunea riscurilor financiare, poate „inhiba” actul de conducere, conferindu-i mai puțină coerență. Astăzi, numeroase grupuri utilizează valoarea justă, în gestiunea activă a riscurilor lor de preț.

c) O contabilizare totală a valorii

În gândirea și practica pe baza costului istoric, tot ceea ce nu are cost nu este contabilizat. Conform acestui principiu, n-ar fi contabilizate unele instrumente financiare, în special produsele derivate care, prin definiție, nu necesită, în general, prezența fluxului financiar la origine, cu consecințe negative asupra evaluării pe baza fluxurilor de trezorerie viitoare. Această lacună indusă de utilizarea costului istoric dispăre odată cu prezența în evaluare a valorii juste.

d) Complexitatea sa redusă

Pentru instrumentele financiare pe termen scurt, aplicarea în evaluare a valorii juste este simplă, dacă ținem cont de prezența a numeroase referințe de piață. Același lucru se poate constata și pentru instrumentele pe termen lung cotate.

e) Comparabilitatea

Folosirea modelului valorii juste în evaluare permite să se prezinte în situații financiare instrumente echivalente pentru valori comparabile, indiferent care este data

recunoașterii lor în conturi. Gestiunea activă a riscurilor de preț permite să se utilizeze instrumente derivate, pentru a evita ca valoarea activelor să se diminueze și cea a datoriilor să crească.

f) Neutralitatea

Fiind determinată prin referință la date externe, fie direct prin valorile de piață, fie în absența de piețe active prin referințe la modele bazate pe parametri rezultați din date externe, valoarea justă se definește în calitate de valoare „neutră”, adică neinfluențată de întreprindere însăși.

Criticile aduse valorii juste

Cei care din prea mult zel critică valoarea justă se bazează pe următoarele argumente:

a) Volatilitatea

Introdusă de aplicarea modelului valorii juste, volatilitatea sa nu va reflecta totdeauna modificările reale ale evenimentelor secundare întreprinderii și nu va permite să se redea fidel realitatea tranzacțiilor și a poziției financiare. Această critică vizează susținerea contrariului unei opinii, afirmând că este puțin probabil să existe o bază mai întemeiată pentru a paria contra valorii de piață, decât valoarea sa justă, așa cum este ea determinată prin jocul pieței.

b) Absența tranzacțiilor: în măsura în care întreprinderea nu se bazează totdeauna pe tranzacții reale.

c) Costul de determinare a valorii juste

În absența cotațiilor externe pentru cele mai multe dintre instrumentele financiare utilizate, valorile juste trebuie să fie calculate în interiorul întreprinderilor, făcând apel la modele ale căror operații de concepere, realizare și control sunt foarte costisitoare și, poate, prohibitive pentru unele întreprinderi și instituții, cel puțin în raport cu avantajele conferite acestor valori.

O simplă privire a raportului avantaje-inconveniente arată, în mod clar, supremația avantajelor. Este evident că, incontestabil, investitorii reprezintă utilizatorii, dacă nu principalii, cel puțin desemnați ca trebuind să fie privilegiați, în privința cerințelor și ofertei de informații financiare. În acest sens, ei doresc să obțină o informare în valoare justă. Pentru ei, o lipsă de informații rapide și exacte, privind efectele evoluțiilor piețelor asupra întreprinderilor, poate să mărească gradul de incertitudine și să antreneze o distorsiune a prețurilor. Creșterea incertitudinii poate să fie la originea unei creșteri a costurilor capitalurilor pentru o întreprindere.

5. Contabilitatea actuarială și valoarea de utilitate

Dacă evaluările în costuri istorice și cele bazate pe valorile juste constituie clasicul și modernul în materie de măsurare, teoria și practicile contabile fac apel și la un model, diferit de primele două, dar foarte prezent în

sistemele contemporane: contabilitatea actuarială, bazată pe valori actualizate sau pe valori de utilitate.

În contabilitatea internațională, astfel de valori apar în contextul deprecierei activelor.

Deprecierea unui activ se manifestă atunci când valoarea recuperabilă a acestuia este inferioară valorii sale contabile.

Valoarea contabilă este valoarea la care un activ este contabilizat în bilanț, după deducerea sumei amortizărilor și sumei pierderilor de valoare, relative la acest bun, iar valoarea recuperabilă este valoarea cea mai mare dintre valoarea justă, diminuată cu cheltuielile de vânzare în cauză, și valoarea sa de utilitate.

Valoarea justă este valoarea care s-ar obține din vânzarea activului, într-o tranzacție, în condiții de concurență normală, între părți bine informate ce cad de acord.

Valoarea de utilitate este o valoare actualizată, obținută prin estimarea fluxurilor de trezorerie viitoare așteptate din utilizarea continuă a unui activ și din cesiunea sa la sfârșitul duratei de utilizare.

Estimarea valorii de utilitate a unui activ include următoarele etape: estimarea intrărilor și ieșirilor viitoare de trezorerie, generate de utilizarea continuă a activului și de ieșirea sa finală; aplicarea ratei adecvate de actualizare la aceste fluxuri viitoare de trezorerie.

Pentru estimarea fluxurilor viitoare de trezorerie necesare determinării valorii de utilitate, trebuie avute în vedere următoarele aspecte:

(i) proiectările de fluxuri de trezorerie trebuie să fie bazate pe ipoteze raționale și documentate, care reprezintă cea mai bună estimare a conducerii privind ansamblul condițiilor economice ce vor exista în timpul duratei rămase de utilitate a activului;

(ii) proiectările de fluxuri de trezorerie trebuie să fie bazate pe bugetele (previziunile) financiare cele mai recente aprobate de conducere; proiectările stabilite pe baza acestor bugete trebuie să acopere o perioadă a unei durate maxime de cinci ani, exceptând situația în care poate să fie justificată o perioadă mai lungă;

(iii) proiectările de fluxuri de trezorerie, dincolo de perioada acoperită de cele mai recente bugete, ca urmare a aplicării la valorile lor a unei rate de creștere stabilă sau descrescătoare pentru anii viitori, exceptând situația în care poate să fie justificată o rată crescătoare; această rată de creștere nu trebuie să depășească rata medie de creștere pe termen lung pentru produsele, sectoarele de activitate sau țara (țările) în care operează întreprinderea sau pentru piața în care este utilizat activul, exceptând situația în care poate să fie justificată o rată de creștere mai mare.

Estimările fluxurilor viitoare de trezorerie trebuie să includă: proiectările intrărilor viitoare de trezorerie, relative la utilizarea continuă a activului; proiectările ieșirilor de trezorerie, în mod necesar angajate pentru a genera intrări

de trezorerie relative la utilizarea continuă a activului; fluxurile nete de trezorerie care vor fi încasate sau plătite, dacă este cazul, cu ocazia ieșirii activului la sfârșitul duratei sale de utilitate.

Estimările fluxurilor viitoare de trezorerie și rata de actualizare reflectă ipoteze coerente în privința creșterilor de prețuri generate de inflație. În consecință, dacă rata de actualizare cuprinde efectul creșterilor de prețuri generate de inflația generală, fluxurile de trezorerie sunt estimate în prețuri curente. Dacă rata de actualizare exclude efectul creșterilor de prețuri generate de inflația generală, fluxurile viitoare de trezorerie sunt exprimate în prețuri constante.

Fluxurile viitoare de trezorerie trebuie să fie estimate pentru un activ, ținând cont de starea lui actuală. Estimările fluxurilor viitoare de trezorerie nu trebuie să includă intrările sau ieșirile viitoare de trezorerie, apreciate că vor rezulta: dintr-o restructurare viitoare în care întreprinderea nu este încă angajată; din cheltuielile viitoare de investiții care vor ameliora sau crește nivelul de performanță al unui activ față de nivelul său de performanță definit inițial; din activitățile de finanțare; sau din operațiile legate de impozitul asupra rezultatului.

Rata de actualizare trebuie să fie rata înaintea impozitării, care reflectă aprecierile actuale ale pieței valorii-timp a banilor și ale riscurilor specifice activului. Rata de actualizare nu trebuie să reflecte riscurile pentru care estimările fluxurilor viitoare de trezorerie au fost ajustate.

O rată care reflectă aprecierile actuale ale pieței valorii-timp a banilor și riscurile specifice activului este rata de randament pe care ar pretinde-o investitorii, dacă ar avea de ales un plasament ce ar genera fluxuri de trezorerie a căror mărime, scadență și profil de riscuri ar fi echivalente cu cele pe care întreprinderea se așteaptă să le obțină de la activ. Această rată este estimată plecând de la rata implicită în tranzacțiile actuale ale pieței pentru activele similare sau plecând de la costul mediu ponderat al capitalului unei întreprinderi cotate, care deține un activ unic similar în termeni de potențial de serviciu și de riscuri, cu cel al activului examinat.

6. Consecințele modelelor de evaluare în planul aplicațiilor practice

Aplicații privind utilizarea costurilor istorice

Cazul 1

Societatea achiziționează o instalație petrolieră în următoarele condiții: preț negociat cu furnizorul 360.000 um, cheltuieli cu transportul și instalarea facturate de furnizor 60.000 um. Prin contractul de licență, societatea are obligația ca, la sfârșitul perioadei de exploatare, să îndepărteze instalația și să restaureze vegetația. Durata contractului: 8 ani. Cheltuieli estimate a se angaja cu

dezafectarea instalației și cu restaurarea vegetației: 30.000 um. Rată de actualizare: 10%.

Recepția instalației pentru valoarea facturată de furnizori (360.000 + 60.000 = 420.000 um):

Instalații	= Furnizori de imobilizări	420.000
------------	----------------------------	---------

Recunoașterea costului estimat a se angaja cu îndepărtarea instalației și restaurarea vegetației [$30.000 \times (1+10\%)^{-8} = 13.995$ um]:

Instalații	= Provizion pentru dezafectarea imobilizărilor și alte acțiuni similare	13.995
------------	---	--------

Costul inițial al instalației este: 420.000 + 13.995 = 433.995 um.

Cazul 2

O întreprindere fabrică un produs, pentru care costul variabil unitar de producție este de 120.000 um. Cheltuielile fixe anuale de producție sunt de 600.000.000 um. Cantitățile fabricate au fost de 5.000 de bucăți, în exercițiul N, 4.000 de bucăți, în exercițiul N+1, și de 6.500 de bucăți, în exercițiul N+2. La sfârșitul fiecărui exercițiu, întreprinderea posedă 100 de bucăți în stoc.

Calculul costului de producție unitar ne conduce la următoarea situație:

Informații	Exercițiul N	Exercițiul N+1	Exercițiul N+2
Cantități fabricate (q) (în bucăți)	5.000	4.000	6.500
Cheltuieli variabile de producție (120.000xq) (în mii u.m.)	600.000	480.000	780.000
Cheltuieli fixe de producție (în mii um)	<u>600.000</u>	<u>600.000</u>	<u>600.000</u>
Costul total de producție (în mii um)	1.200.000	1.080.000	1.380.000
Costul de producție unitar (în mii um)	240	270	212,3

Cele 100 de bucăți de produse, în cele trei exerciții, stocate la sfârșitul perioadelor, sunt evaluate la nivelul costurilor:

în exercițiul N: $100 \times 240.000 = 24.000.000$ um

în exercițiul N+1: $100 \times 270.000 = 27.000.000$ um

în exercițiul N+2: $100 \times 212.300 = 21.230.000$ um

Pentru a evita aceste fluctuații, care nu reflectă valoarea reală a stocurilor, costurile fixe sunt încorporate pe baza unei producții normale. Să presupunem că mărimea capacității normale de producție este de 5.000 de bucăți. În aceste condiții, calculația costului de producție unitar se va prezenta astfel:

Informații	Exercițiul N	Exercițiul N+1	Exercițiul N+2
Cantități fabricate (q) (în bucăți)	5.000	4.000	6.500
Cheltuieli variabile de producție (120.000xq) (în mii um)	600.000	480.000	780.000
Cheltuieli fixe de producție (în mii um):			
600.000 x 5.000/5.000	<u>600.000</u>		
600.000 x 4.000/5.000		<u>480.000</u>	
600.000 x 6.500/5.000			<u>780.000</u>
Costul total de producție (în mii um)	1.200.000	960.000	1.560.000
Costul de producție unitar (în mii um)	240	240	240

Operația are ca efect obținerea unui cost de producție unitar independent de nivelul activității.

Cum stocurile nu pot să fie evaluate la o mărime superioară costului lor, această metodă nu poate să fie aplicată în perioada de supraactivitate. La sfârșitul exercițiului N+2, stocul va fi evaluat la costul lui de producție real. Ca atare, valoarea stocului final va fi:

- la sfârșitul exercițiului N: 100 bucăți x 240.000 = 24.000.000 um

- la sfârșitul exercițiului N+1: 100 bucăți x 240.000 = 24.000.000 um

- la sfârșitul exercițiului N+2: 100 bucăți x 212.300 = 21.230.000 um.

Aplicații privind utilizarea valorii juste

Cazul 3

La 1 ianuarie N, societatea X a acordat un împrumut de 100.000 um unei alte societăți. Contractul prevede: rambursarea împrumutului în 4 tranșe anuale de 25.000 um fiecare și o rată a dobânzii de 7%. Presupunem că societatea a clasificat împrumutul acordat în categoria „active evaluate la valoarea justă, prin rezultat”.

Deoarece împrumutul nu este cotelat, valoarea sa justă poate fi determinată prin actualizarea fluxurilor de trezorerie așteptate, la rata dobânzii pe piață. La sfârșitul exercițiului N, rata dobânzii pe piață pentru un împrumut cu aceleași caracteristici este de 8%.

Tabloul de amortizare a împrumutului se prezintă astfel:

Data	Dobânda (7%)	Rambursări de împrumut	Anuitatea	Împrumutul rămas de rambursat
01.01.N				100.000
31.12.N	7.000	25.000	32.000	75.000
31.12.N+1	5.250	25.000	30.250	50.000
31.12.N+2	3.500	25.000	28.500	25.000
31.12.N+3	1.750	25.000	26.750	0
Total	17.500	100.000	117.500	

Valoarea justă a împrumutului acordat, la 31.12.N, va fi:

$$\frac{30.250}{(1+8\%)^1} + \frac{28.500}{(1+8\%)^2} + \frac{26.750}{(1+8\%)^3} = 73.678 \text{ um}$$

Înregistrările contabile aferente exercițiului N sunt:

- la începutul exercițiului N, acordarea împrumutului:

Active evaluate la valoarea justă, prin rezultat (Împrumuturi acordate)	= Conturi curente la bănci	100.000
---	----------------------------	---------

- la 31.12.N, încasarea primei anuități:

Conturi curente la bănci	= Venituri financiare (dobânzi)	32.000
	Active evaluate la valoarea justă, prin rezultat (Împrumuturi acordate)	7.000
		25.000

- la 31.12.N, evaluarea împrumutului la valoarea justă și constatarea a unei pierderi de 75.000 - 73.678 = 1.322 um:

Pierderi din active financiare evaluate la valoarea justă	= Active evaluate la valoarea justă, prin rezultat (Împrumuturi acordate)	1.322
---	---	-------

Cazul 4

Întreprinderea a construit un imobil al cărui cost este 25.000 um. Acest imobil a fost dat în folosință pe 1 iulie N. La 31.12.N, activul este evaluat la valoarea sa justă, estimată la 25.300 um. De la data punerii în funcțiune, imobilul a fost amortizat pentru 500 um. La 31.12.N+1, valoarea justă a imobilului este 26.000 um.

La 31.12.N, se contabilizează următoarele:

- anularea amortizării cumulate, prin imputare asupra valorii de intrare a imobilului de plasament:

Amortizarea imobilelor de plasament	= Imobile de plasament	500
-------------------------------------	------------------------	-----

- recunoașterea diferenței dintre valoarea justă a imobilului de plasament și valoarea sa contabilă [25.300 - (25.000 - 500)]:

Imobile de plasament	= Venituri din imobile de plasament	800
----------------------	-------------------------------------	-----

La 31.12.N+1, se recunoaște variația valorii juste (26.000 - 25.300):

Imobile de plasament	= Venituri din imobile de plasament	700
----------------------	-------------------------------------	-----

Aplicații privind utilizarea valorii de utilitate

Cazul 5

Societatea deține un brevet pentru producerea unui parfum. Brevetul expiră peste patru ani. Societatea estimează că, în fiecare dintre următorii patru ani, cererea pentru parfumul respectiv va crește cu 20%.

Experiența arată că societățile concurente invadează piața, cu versiuni ale parfumului profitabil, imediat ce acesta nu mai este protejat de brevet. În consecință, societatea nu se așteaptă ca brevetul să mai genereze fluxuri de trezorerie semnificative după expirarea celor patru ani.

În exercițiul precedent, veniturile nete din vânzarea parfumului au fost 10.000 um.

Se estimează că rata adecvată pentru actualizarea fluxurilor de trezorerie aferente brevetului este 10%.

Anul	Fluxuri de trezorerie (1)	Factorul de actualizare (2)	Valoare actualizată (3) = (1)x(2)
1	10.000 x 1,2 = 12.000	$(1+10\%)^{-1} =$ 0,909091	10.909,09
2	10.000 x 1,2 ² = 14.400	$(1+10\%)^{-2} =$ 0,826446	11.900,83
3	10.000 x 1,2 ³ = 17.280	$(1+10\%)^{-3} =$ 0,751315	12.982,72
4	10.000 x 1,2 ⁴ = 20.736	$(1+10\%)^{-4} =$ 0,683013	14.162,97
	Valoarea de utilitate		49.955,6

Cazul 6

La 31.12.N, există indicii că o secție de producție a pierdut din valoare. Valoarea contabilă netă a activelor ce compun secția de producție este 210.000 u.m. Durata rămasă de utilizare este de 10 ani. Nu există fond comercial atașabil secției de producție.

Presupunem că secția de producție este foarte specializată și este imposibil să se determine valoarea justă diminuată cu cheltuielile de vânzare pentru aceasta. Ca urmare, valoarea recuperabilă coincide cu valoarea de utilitate a secției de producție. Pentru calculul valorii de utilitate, sunt avute în vedere fluxurile de trezorerie din tabelul următor. Rata de actualizare a fluxurilor de trezorerie este de 12%.

Situația la 31.12.N:

Valoarea contabilă a secției de producție:	210.000,0 um
Valoarea de utilitate a secției de producție:	145.141,3 um
Pierderea de valoare	64.858,7 um

Valoarea contabilă a secției de producție la 31.12.N, după înregistrarea pierderii: 210.000 – 64.858,7 = 145.141,3 um.

7. Reflecții finale

Pentru orice specialist român care se găsește într-un stadiu avansat în înțelegerea standardelor internaționale de contabilitate este ușor de realizat că la baza lor stau principiile de recunoaștere și principiile de măsurare.

Recunoașterea este procesul de încorporare a unui element contabil în situațiile financiare ale unei entități. Un astfel de proces nu vizează numai încorporarea activelor, datoriilor, capitalurilor proprii, veniturilor și cheltuielilor, ceea ce s-ar putea crede la prima vedere, ci el a devenit din ce în ce mai important pentru prelucrarea adecvată a elementelor de finanțare din afara bilanțului (off balance sheet finance). Aceste din urmă elemente ar putea conduce la metode de finanțare a activităților unei întreprinderi, astfel încât unele surse, precum și activele corespunzătoare, nu ar apărea în bilanțul său. Făcând uz de aceste metode, entitatea și-ar consolida în mod artificial ratele sale financiare.

După ce s-a luat decizia ca un element să fie recunoscut, este necesar să se măsoare valoarea acestuia, ca operație prealabilă înscrierii sale în bilanț sau în contul de profit și pierdere.

Practicile românești de evaluare în costuri istorice trădează insuficienta cunoaștere a conținutului costurilor de achiziție și costurilor de producție. În plus, articularea principiului prudenței la modelul de evaluare bazat pe costuri istorice se realizează cu grave riscuri de confuzie între obiectivele contabile și cele fiscale. Mărturie în acest sens este problema valorii nete de realizare și deprecierea stocurilor. Se cunoaște că, la închiderea exercițiului, stocurile trebuie să fie evaluate la costul lor sau la valoarea lor realizabilă netă, dacă aceasta din urmă este mai mică. În fond, o atare regulă urmează linia uzanțelor anglo-saxone, care presupun alegerea la inventar a celei mai mici valori dintre cost și prețul pieței (lower of cost or market).

Subiectul referitor la măsurarea în valoare justă a atras, în ultimii 10-15 ani, lucrările organismului internațional de standardizare contabilă, ale normalizatorilor naționali, ale specialiștilor care lucrează în diferite grupuri de lucru, în numele Federației Europene a Experților Contabili, ale cercetătorilor universitari etc. În principiu, acest subiect provoacă și scandaluri financiare referitoare la soarta unor mari întreprinderi, dincolo și dincoace de Oceanul Atlantic.

Elementele bilanțiere cele mai sensibile la evaluarea în valoare justă sunt instrumentele financiare. Este și cazul evaluării titlurilor pentru societățile cotate pe piața financiară românească. Este drept că politicile de evaluare conform acestui sistem trădează multă necunoaștere, pentru a nu vorbi de o cotă de diletantism.

În condițiile unei piețe active, valoarea justă este în fapt prețul pieței (marked-to-market). Altfel spus, atunci

când existența piețelor nu este pusă la îndoială, iar ele sunt eficiente, valoarea justă a unui bun corespunde, din punct de vedere teoretic, valorii actuale a unei suite de fluxuri de trezorerie așteptate de la elementul în cauză în viitor. În schimb, atunci când se probează inexistența piețelor sau când acestea există, dar sunt ineficiente, valoarea justă trebuie să fie calculată, ceea ce presupune determinarea ei pe baza unui model previzional. Într-un astfel de calcul, se solicită definirea unui orizont, estimarea fluxurilor de trezorerie aferente elementului evaluat, fluxuri definite de limitele acestui orizont, recursul la ipoteze cât se poate de explicite, mai ales în ceea ce privește probabilitatea lor de realizare și, în sfârșit, adoptarea unei rate de actualizare. Vorbim în acest caz de o valoare justă pe bază de model (marked-to-model).

Tot în ultimii ani, apare din ce în ce mai pregnantă inițiativa de generalizare a valorii juste ca un bun criteriu de evaluare a tuturor activelor și datoriilor financiare (the full fair value). Călea spre o valoare justă totală trece prin dificultățile modelărilor, care pot fi greșite fie la formularea ipotezelor, fie în procesul de alegere a parametrilor.

Un model incitativ de a proceda la măsurarea elementelor în situațiile financiare este cel ce este normalizat în contabilitatea britanică. Când pentru toate activele și datoriile poate fi utilizată o singură bază de evaluare și întreprinderile recurg la sistemul valorii curente, atunci cadrul conceptual britanic include următoarele judecăți. În privința activelor:

(i) Valoarea curentă a unui activ poate să fie determinată prin referire la valoarea de intrare (costul de înlocuire), valoarea de ieșire (valoarea realizabilă netă) sau valoarea de utilitate (valoarea actuală a fluxurilor de trezorerie așteptate din utilizarea continuă și ultima vânzare realizată de proprietarul actual). Pentru unele active (de exemplu, investiții sub forma de titluri comerciale), aceste trei evaluări alternative bazate pe valorile curente conduc la mărimi identice (sau diferențe mici în privința costurilor tranzacției). Totuși, pentru alte active (de exemplu, imobilizările specifice domeniului respectiv de activitate), diferențele între evaluările alternative pot să fie semnificative.

(ii) Este necesar să se selecteze dintre aceste evaluări alternative ale valorii curente, evaluarea care maximizează relevanța bazei valoare curentă. Altfel spus, valoarea curentă exprimă cea mai mare relevanță atunci când reflectă pierderea pe care entitatea ar suporta-o dacă ea ar fi deposedată de activul implicat de operație. Această evaluare este recunoscută adesea sub numele de valoare de deposedare (deprival value) sau de valoare pentru întreprindere (value to the business) și va depinde de circumstanțele în care se găsește entitatea:

a) În cele mai multe cazuri, după cum entitatea plasează activul într-o utilizare profitabilă, valoarea acestuia în cadrul celei mai profitabile utilizări (cu alte cuvinte, valoarea recuperabilă) va fi mai mare decât costul de înlocuire. În atare circumstanțe, dacă entitatea este deposedată de activ, ea îl va înlocui, iar valoarea lui curentă va fi reprezentată de costul său de înlocuire.

b) Un activ nu va fi înlocuit, dacă mărimea costului înlocuirii sale va fi mai mare decât valoarea sa recuperabilă. În astfel de circumstanțe, valoarea curentă a activului este tocmai această valoare recuperabilă:

- când cea mai profitabilă utilizare a unui activ este vânzarea sa, valoarea lui recuperabilă va fi mărimea care poate să fie obținută prin vânzare, din care au fost deduse cheltuielile cu vânzarea; cu alte cuvinte, valoarea recuperabilă va fi valoarea sa realizabilă netă.
- când cea mai profitabilă utilizare a unui activ este consumarea sa – de exemplu, continuarea folosirii sale – valoarea sa recuperabilă va fi dată de mărimea valorii prezente a fluxurilor viitoare de trezorerie obținute ca rezultat al utilizării continue a activului și ca ultimă vânzare a sa, din care s-a scăzut orice cheltuială ce ar presupune ieșirea acestuia; cu alte cuvinte, valoarea recuperabilă va fi valoarea de utilitate.

În privința datoriilor, valoarea curentă poate fi selectată de o manieră similară, utilizându-se conceptul de valoare de salvare (relief value). Ea este cea mai mică valoare la care entitatea poate să se priveze de o obligație. Cu alte cuvinte, valoare de salvare este cea mai mică valoare la care datoria poate, în mod ipotetic, să fie achitată.

Bibliografie

- Bernheim, Y, Escaffre, L. (1999). „Point de vue. Evaluation à la juste valeur. Un nouveau modèle comptable?”, *Revue Comptabilité Contrôle Audit*, tome 5, volume 2, , pp. 25-45.
- Bernheim, Y. (2001). *Juste valeur et mesure de la performance financière de l'entreprise*, contribuție în cadrul lucrării „Juste valeur enjeux techniques et politiques”, *Economica*, Paris, pp. 47-56.
- Boussard D. (1997). *La modélisation comptable en question(s)*, *Economica*, Paris.
- Casta, J.F., Colasse, B. (2001). *Juste valeur enjeux techniques et politiques*, *Economica*, Paris, pp. 5-14.
- Dessertine, P. (2001). *Valeur comptable et valeur de marché: le model de Feltham-Ohlson*, în cadrul lucrării *Juste valeur enjeux techniques et politiques*, *Economica*, Paris, pp. 84-92.
- Desmuliers G., Levasseur M (2001). *Information financière et marchés boursiers*, în lucrarea *Juste valeur enjeux techniques et politiques*, *Economica*, Paris, pp. 57-61.
- Feleagă, L., Feleagă, N. (2005). *Contabilitate financiară: o abordare europeană și internațională*, vol. 1, Editura Infomega, București, pp. 342-367.
- Jeanjean T. (2001). *Juste valeur et décision*, în lucrarea *Juste valeur enjeux techniques et politiques*, *Economica*, Paris, pp. 97-110.
- Simon, C. (2000). *Valeur et comptabilité*, componentă a lucrării *Encyclopédie de la Comptabilité, du Control de gestion et de l'Audit*, *Economica*, Paris, pp.1245-1257.
- Smith, A. (1991). *Recherches sur la nature et les causes de nations*, Gallimard, Folio.